

Olha Chubka

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor at department of Finance
Lviv Polytechnic National University*

Natalya Yaroshevych

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor at department of Finance
Lviv Polytechnic National University*

GOVERNMENT SUPPORT FOR LENDING TO SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESS IN UKRAINE: STATISTICAL SURVEY

Summary

The place of small and medium business in the economy of Ukraine is considered. An analysis of trends in the current state of bank lending to small and medium-sized businesses, including the amount of loans granted to businesses by their size is carried out; loan maturity structures; dynamics of credit rates by size of the entity and type of currency. The directions of financial state support of small and medium business due to quarantine restrictions and the war in Ukraine are outlined. The characteristic features, main advantages and disadvantages of the program «Affordable loans 5-7-9%» are given. Emphasis is placed on the main innovations of the state financial support of the sowing campaign and the intensification of entrepreneurship during the war. The analysis of the number of concluded loan agreements under the program «Available loans 5-7-9%» and their amounts, the structure of loans in terms of program objectives (investment, crisis, refinancing) and the structure of the loan portfolio by type of economic activity is carried out. The list of banks of Ukraine that cooperate with the state program is given and statistical data of the loan portfolio on the purposes of financing for the TOP-5 banks are given.

Вступ

Малий і середній бізнес в цілому світі виступає основною рушійною силою економічного розвитку країни, розвитку здорової ринкової конкуренції, ініціатором впровадження інноваційних процесів, чинником зменшення безробіття тощо. Це підтверджує практичний досвід як зарубіжних країн, так і України.

Великий бізнес має здатність швидше адаптуватися до викликів різного роду криз, натомість МСБ через відсутність фінансового резерву, який би дозволив утриматися і не збанкрутіти при настанні фінансової кризи, не завжди адекватно реагує на ці зміни та є найуразливішою сферою

підприємництва. Якщо великі підприємства мають можливість рости і розвиватися за рахунок реінвестування прибутку, то малий та середній бізнес вкрай обмежені в ресурсах і одним із головних та практично безальтернативних джерел позикових ресурсів для них залишаються кредити. Вони виступають найбільш гнучкою формою задоволення тимчасових потреб МСБ у грошових коштах.

Основними факторами стримування кредитування для МСБ виступали: висока вартість кредитного ресурсу через недостатню прозорість та офіційність їхньої операційної діяльності; відсутність достатнього рівня активів, які можуть бути використані як застава, особливо коли МСП планує суттєво розширювати виробничу базу; неможливість отримати кредит із зіпсованою кредитною історією; незацікавленість банків у кредитних операціях з МСБ, які, з огляду на невеликі суми кредитів, генерують недостатній рівень дохідності для покриття операційних витрат; прибутковість діяльності підприємств та обґрунтованість витрачання коштів тощо. Високі процентні ставки за кредитами негативно впливають на фінансову стійкість, прибутковість МСБ через те, що відсотки необхідно обов'язково сплачувати, незалежно від фінансового стану підприємства. Саме тому державна підтримка кредитування малого та середнього бізнесу є досить актуальною у кризових умовах господарювання в Україні: спершу в період пандемії коронавірусу, тепер – у період повномасштабної війни.

Розділ 1. Стан банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні

За даними Державної служби статистики України кількість великих, середніх та малих підприємств в Україні станом на початок 2017–2020 рр. мала тенденцію до зростання, а у зв'язку із карантинними обмеженнями, які мали місце, починаючи із березня 2020 р., їхня кількість на початок 2021 р. скоротилась по всіх видах підприємств за розмірами, що не вплинуло на зміну у % до загальної кількості (рис. 1).

Кількість підприємств малого і середнього бізнесу за аналізований період складає 99,9%, що відповідає світовим тенденціям (для порівняння, Польща, Франція, Південна Корея – 99,8%, Великобританія – 99,7%, Німеччина – 99,6%, США – понад 90% [2]). Кількість зайнятих працівників у МСБ на початок 2021р. складає 75,3% від загальної кількості зайнятих працівників, з них: 48,5% припадає на середні підприємства, 26,8% – на малі підприємства [1]. В економічно розвинутих країнах МСБ забезпечує робочими місцями 67–74% економічно зайнятого населення [2].

Обсяг реалізованої продукції на середніх та малих підприємствах на початок 2017–2021 рр. мав тенденцію до зростання, а по великих підприємствах обсяг реалізованої продукції на початку 2021р. скоротився (рис. 2).

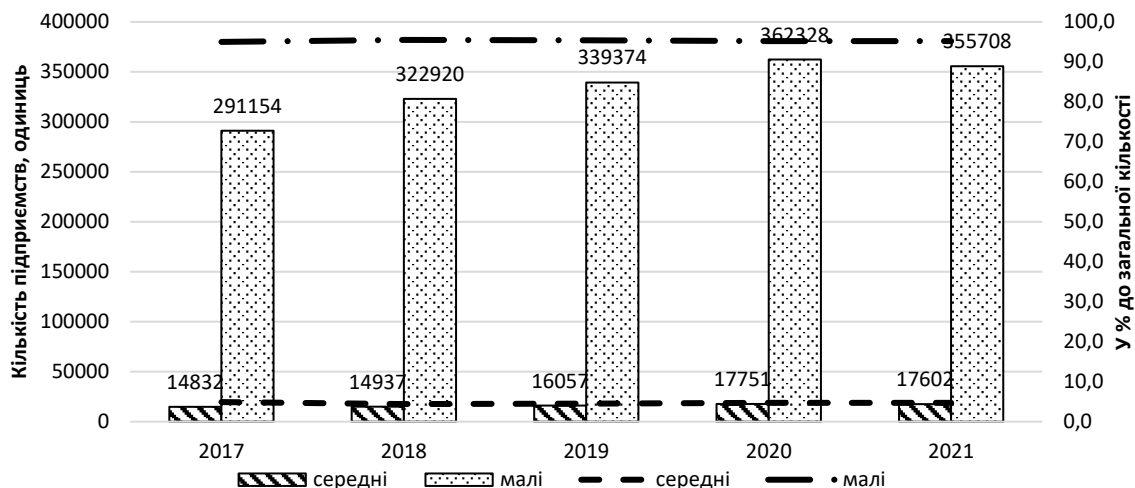

Рис. 1. Кількість діючих підприємств з розподілом на середні та малі в Україні на початок 2017–2021 рр.

Джерело: [1]

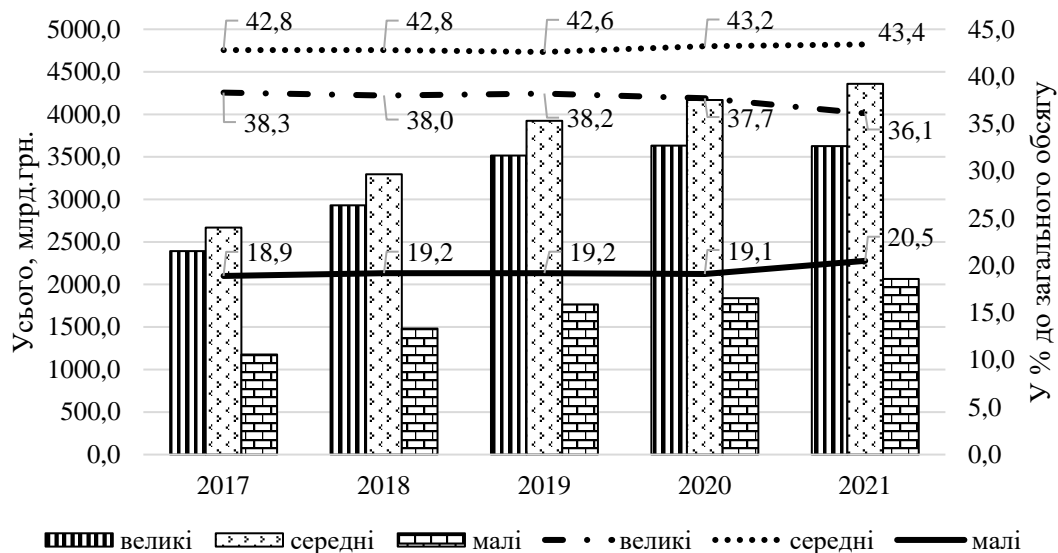

Рис. 2. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств з розподілом на великі, середні та малі на початок 2017–2021 рр.

Джерело: [3]

Очевидно, що впроваджені урядом заходи з підвищення доступності кредитів для малого та середнього бізнесу, дали можливість цим підприємствам продовжувати працювати в умовах карантину та зберегти нарощені обсяги реалізованої продукції, робіт, послуг.

Сучасні умови розвитку економіки України демонструють наявність проблем, пов'язаних із кредитним забезпеченням реального економічного

зростання. Як показують дані Державної служби статистики в Україні (рис. 3) основним джерелом фінансування капітальних інвестицій виступають власні кошти підприємств, що значно стримує їхню інвестиційну та виробничу активність. Обсяг капітальних інвестицій в Україні у 2021 р. становив 528,8 млрд. грн., що на 25,9% більше, ніж у 2020 р. (419,8 млрд. грн.), проте на 15,2% менше, ніж у 2019 р. (623,9 млрд. грн.) [4], що безумовно є позитивною тенденцією і свідчить про те, що економіка поступово долала негативні наслідки, спричинені пандемією COVID-19.

Рис. 3. Структура джерел фінансування капітальних інвестицій в Україні у 2021 р.

Джерело: [4]

На жаль, Державна служба статистики не подає інформацію про джерела капітальних інвестицій в розрізі суб'єктів підприємництва за їх розмірами, тому висновок стосуватиметься середньостатистичного підприємства, яке забезпечує свої потреби в додаткових фінансових ресурсах за рахунок власних коштів (68,6% у складі капітальних інвестицій). Важливими джерелами капітальних інвестицій виступають кошти державного (9,2%) та місцевого (8,4%) бюджетів. Як відомо, ефективне здійснення фінансово-господарської діяльності вітчизняними підприємствами вимагає додаткового залучення кредитних коштів, що здійснюють значний позитивний вплив на результати діяльності підприємств, є потужним джерелом фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності та сприяють стабілізації економіки країни. Так, частка кредитів банків у капітальних інвестиціях становить лише 5%.

Динаміка кредитів, які надавали банки, протягом 2017–2021 рр. в розрізі фінансових корпорацій (тих, які спеціалізуються на фінансових послугах чи допоміжній фінансовій діяльності) та нефінансових корпорацій (тих, основною функцією яких є виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг) подана на рис. 4.

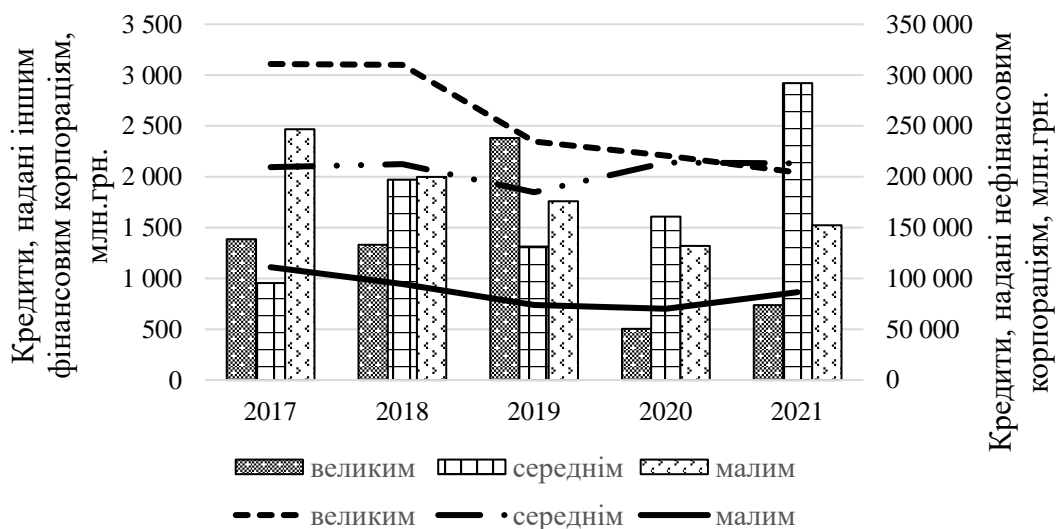

Рисунок 4 – Статистика кредитів, наданих депозитними корпораціями іншим суб'єктам підприємництва за їх розмірами в Україні за 2017–2021 рр.

Джерело: [5]

Аналіз статистичних даних по наданих кредитах дозволяє зробити певні висновки:

– нефінансові корпорації частіше звертаються до банків за кредитами: на кінець 2021 р. сума кредитів для великих підприємств становила 204204 млн. грн., для середніх – 213231 млн. грн., для малих – 86517 млн. грн., що у 277,03, 72,99 та 56,83 рази більше, ніж по фінансових корпораціях відповідно до їх розміру;

– у 2021 р. темпи банківського кредитування суб'єктів середнього і малого підприємництва всіх інших нефінансових корпорацій підвищились, темпи кредитування великого підприємництва знизились, а суми залишків кредитів за середніми фінансовими та нефінансовими корпораціями перевищили суми залишків кредитів за великими фінансовими та нефінансовими корпораціями;

– частка кредитів, виданих МСБ, у загальному обсязі кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, протягом аналізованого періоду має тенденцію до збільшення: із 56,2% у 2020р. до 59,4% у 2021 р.;

– підприємства віддають перевагу кредитуванню у національній валюті, уникаючи ризику, пов'язаного із коливаннями обмінного курсу:

частка кредитів, наданих нефінансовим корпораціям у національній валюті на кінець 2021р. для великих підприємств становила 50,9%, для середніх – 63,3%, для малих – 62,7%.

Структура кредитів, наданих депозитними корпораціями МСБ, за строками погашення подана у табл. 3.

Таблиця 3

Структура кредитів, наданих депозитними корпораціями МСБ, за строками погашення у 2021–2022 рр.

Місяць	Суб'єкти середнього підприємництва			Суб'єкти малого підприємництва		
	до 1 року	від 1 до 5 років	більше 5 років	до 1 року	від 1 до 5 років	більше 5 років
2021						
березень	54,02	29,94	16,04	40,85	32,52	26,63
квітень	55,15	30,63	17,51	42,15	33,58	26,14
травень	56,19	30,63	17,37	44,92	35,09	25,00
червень	57,32	30,66	16,10	47,05	36,20	23,84
липень	56,75	32,67	13,73	47,29	38,13	22,95
серпень	57,78	33,62	13,86	48,03	39,13	22,86
вересень	57,60	33,25	13,50	48,15	39,67	22,86
жовтень	58,76	32,72	13,52	46,71	41,03	21,81
листопад	59,31	28,82	13,53	44,92	37,89	20,28
грудень	59,07	26,99	14,39	45,99	44,31	20,14
2022						
січень	60,51	27,28	15,75	47,48	45,90	20,91
лютий	53,55	25,41	15,27	39,32	43,27	20,01
березень	52,96	25,21	15,03	38,96	43,11	19,43

Джерело: [5]

Найчастіше МСБ бере кредити на короткий термін: частка кредитів з терміном погашення до 1 року для суб'єктів середнього підприємництва коливається від 54,02% до 60,51%, для суб'єктів малого підприємництва – від 38,9% до 48,15%. Однією із переваг короткострокових кредитів для позичальників є їхня нижча процентна ставка порівняно із довгостроковими кредитами, для банків – отримання швидшої віддачі від свого капіталу.

За даними Національного банку України, у 2019 р. почали формуватись певні передумови для зниження процентних ставок по кредитуванню, серед яких: сповільнення інфляції, підтримка фінансової стабільності, достатня ліквідність банків та достатність капіталу для нарощування кредитного портфеля, належна зарезервованість проблемних кредитів та відсутність тиску на фінансові ресурси банків, максимальне спрощення

оцінки банками платоспроможності МСБ, врахування пропозицій банків щодо спрощення регуляторних правил в частині оцінки кредитного ризику тощо. Крім того, зниження платоспроможності суб'єктів середнього та малого підприємництва внаслідок карантинних обмежень зумовило скорочення попиту на кредити під високі відсотки, що, також, безумовно, вплинуло на зниження кредитних ставок (рис. 5).

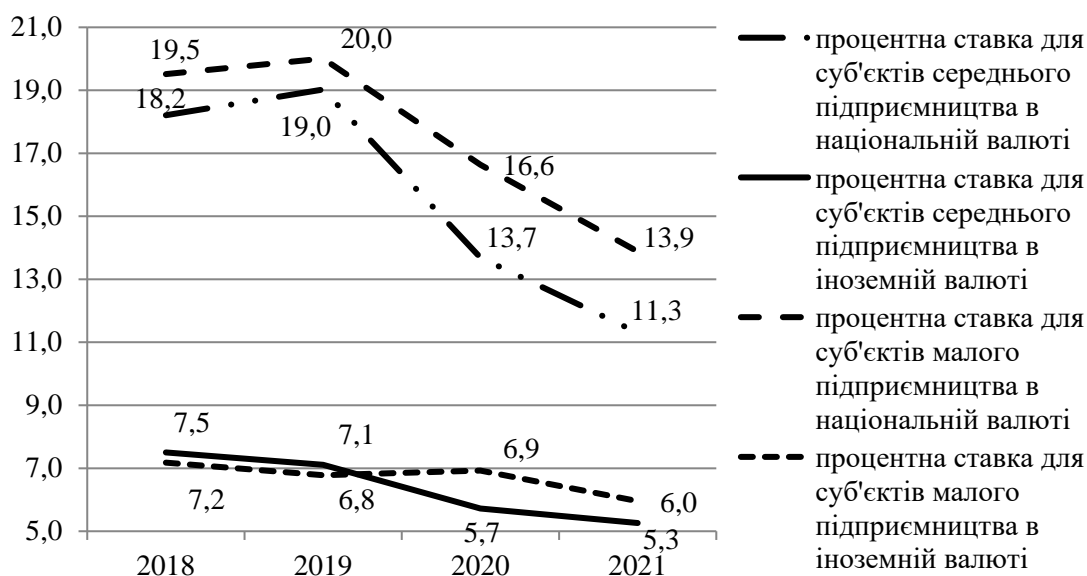

Рис. 5. Динаміка середньозважених процентних ставок депозитних корпорацій за новими кредитами нефінансовим корпораціям, за розміром суб'єкта господарювання та видом валюти на кінець 2018–2021 рр.

Джерело: [5]

Починаючи із 2019 р. процентні ставки за кредитами, як в національній валюті, так і в іноземній, почали зменшуватись, вартість кредитів почала знижуватись і стала посилююю навіть для бізнесу із відносно невисоким рівнем рентабельності. Ще однією із причин такої тенденції стало зниження облікової ставки з 18% на початку 2019 р. до рекордних 6%, яка діяла до 05 березня 2021 р., що обумовлено тривалою ревальвацією гривні, створенням умов для задекларованих урядом доступних кредитів для бізнесу; планами уряду щодо запуску дешевого іпотечного кредитування тощо. Зниження процентних ставок стало хорошим стимулом для залучення нових позичальників банками.

Зазвичай суб'єкти МСБ починають зазнавати фінансових втрат вже на 2-3 місяць фінансової кризи. Великих збитків мале підприємництво зазнало від запровадження карантину внаслідок COVID-19. Так, за даними Співки українських підприємців України у кризовий березень 2020р. збанкрутіли і закрили свій бізнес приблизно 6% суб'єктів малого

підприємництва, що є величезною проблемою для держави. Третина власників бізнесу (переважно мікро-), заявляли про падіння доходів на 90-100% за березень-квітень 2020 р. Власники малого та середнього бізнесу констатують факт зменшення доходів на 25-50% порівняно з докарантинним періодом [6].

Розділ 2. Кредитування за програмою «Доступні кредити 5-7-9»

У зв'язку із збитковістю діяльності МСБ внаслідок карантинних обмежень, починаючи із 2020 р. українські банки активізували їхнє кредитування. Цьому процесу передувала прийнята 24 січня 2020 р. Кабінетом Міністрів України Постанова № 28 «Про надання державної фінансової підтримки», яка вже з лютого запустила в дію програму «Доступні кредити 5-7-9». Основна мета програми – це створення сприятливих умов кредитування саме для МСБ.

Включаючи останні зміни до Постанови № 28 у зв'язку із війною України із росією, фінансова державна підтримка надається для:

- розвитку підприємництва, зокрема сприяння розвитку суб'єктів підприємництва, збільшення обсягів виробництва, експорту, імпортозаміщення, високотехнологічного виробництва, енергоефективності, впровадження інновацій, а також сприяння створенню нових робочих місць та підприємств, поверненню трудових мігрантів до України (крім суб'єктів великого підприємництва);

- запобігання виникненню та поширенню, локалізації та ліквідації спалахів епідемій та пандемій гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 (крім суб'єктів великого підприємництва), а також для запобігання та подолання їх наслідків, у тому числі від встановленого Кабінетом Міністрів України карантину та обмежувальних заходів, пов'язаних з поширенням на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 (крім суб'єктів великого підприємництва);

- рефінансування існуючої заборгованості в банках України за кредитами суб'єктів підприємництва (крім суб'єктів великого підприємництва);

- фінансування суб'єктів підприємництва – сільськогосподарських товаровиробників для провадження сільськогосподарської діяльності на період воєнного стану та протягом шести місяців після його припинення чи скасування;

- фінансування суб'єктів підприємництва (крім суб'єктів підприємництва, які здійснюють виробництво та/або реалізацію зброї) для запобігання російській агресії та подолання її наслідків, зокрема для задоволення потреб Збройних Сил, інших військових формувань, утворених відповідно до закону, та/або населення, постраждалого внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану [7].

Характерною рисою урядової програми «Доступні кредити 5-7-9» є компенсація витрат для МСБ одночасно із пом'якшенням ризику для банківських установ, бо різниця вартості кредитів сплачується за рахунок коштів державного бюджету. Програму реалізує Фонд розвитку підприємництва. Єдиним учасником Фонду є Уряд України в особі Міністерства фінансів України, що координує усі аспекти діяльності Фонду. В основі діяльності Фонду закладена німецька модель підтримки фінансування малого та середнього бізнесу, яка дає можливість впроваджувати програми з розвитку підприємців через банки-партнери та використовувати кошти Фонду на револьверній основі, постійно спрямовуючи їх на видачу нових кредитів.

Програма поєднує механізми здешевлення кредитів для підприємців і часткових портфельних гарантій Фонду розвитку підприємництва за пільговими кредитами. Спершу програма «Доступні кредити 5–7–9%» була передбачена виключно для інвестиційних кредитів, у тому числі для розвитку цілком нових стартапів. Але пандемія коронавірусу і запровадження карантинних заходів одразу після старту програми змусили Кабінет Міністрів України вже у квітні двічі вносити істотні зміни в її умови та розширити перелік цільового використання кредитних коштів [8, с. 137]. Пізніше в межах програми «Доступні кредити 5–7–9%» з'явилась можливість взяти антикризовий кредит на поповнення оборотних коштів чи рефінансувати раніше отриманий бізнесом кредит.

Зміни до Постанови «Про надання державної фінансової підтримки» на початку 2022 р. були направлені на підтримку посівної кампанії та активізації підприємництва в умовах війни. Вони передбачали такі нововведення:

- розширення програми на середні підприємства з річним доходом до 50 млн.євро (раніше було 20 млн. євро) та на великі підприємства з річним доходом більше 50 млн.євро незалежно від кількості працюючих;

- збільшення максимальної суми кредиту для всіх суб'єктів підприємництва з 50 млн.грн. до 60 млн.грн.;

- запровадження на період дії воєнного стану кредитування сільськогосподарських товаровиробників за ставкою 0% протягом 6 місяців. Цілями кредитування мають бути інвестиційний кредит на придбання сільськогосподарської техніки, кредит на поповнення оборотних коштів для придбання насіння, добрив та паливно-мастильних матеріалів;

- запровадження процентної ставки 0% річних протягом періоду воєнного стану та одного місяця після його припинення та 5% річних після завершення вказаного вище періоду і до кінця строку кредиту. Цілями кредитування виступають інвестиційний кредит на придбання основних засобів з терміном 5 років та кредит на поповнення оборотних коштів для здійснення підприємницької діяльності з терміном 3 роки;

– долучення до програми фізичних осіб – підприємців, річний дохід яких від будь-якої діяльності не перевищує 50 млн. грн., які зможуть отримати пільгові кредити за ставкою 12% річних до 1 млн. грн. без застави (кредит може бути забезпечений поручительством);

– запровадження державної програми фінансового лізингу для суб'єктів мікро-, малого та середнього підприємництва;

– встановлення розміру кредитної гарантії – 80% від суми кредиту суб'єкта мікро, малого та середнього підприємництва (крім суб'єктів великого підприємництва) для сільськогосподарських товаровиробників та 50% від суми кредиту суб'єкта мікро, малого та середнього підприємництва (крім суб'єктів великого підприємництва) [7]. Кредитні гарантії надаються за кредитами мікро- та малих підприємств, які не володіють достатнім розміром майна для передачі його в забезпечення за кредитом або характеризуються підвищеними кредитними ризиками, наприклад, як новостворені підприємства.

До основних переваг програми слід віднести: низьку процентну ставку (0%, 3%, 5%, 7% або 9% річних відповідно до умов програми); значний строк кредитування (до 5 років); можливість отримати кредит новоствореним ФОПам і юридичним особам; прості умови програми, зрозумілі вимоги до позичальника, можливість оформити заявку онлайн. Програма має також і недоліки, серед яких: обов'язкова участь власними коштами; необхідність застави (незважаючи на послаблення вимог з боку банку); додаткові витрати (комісія за видачу кредиту, оцінка предмету застави, страхування предмету застави та ін.).

Введення в дію програми «Доступні кредити 5–7–9%» позитивно вплинуло на поживлення ділової активності бізнесу, відновлення споживчого та інвестиційного попиту, активність кредитування, про що свідчать показники кількості укладених кредитних договорів та їх сум (рис. 6). За даними Міністерства фінансів станом на 16.05.2022 р. з моменту старту програми суб'єкти підприємництва отримали від уповноважених банків 40486 кредитів на загальну суму 110,1 млрд.грн., з них:

– 10,25 млрд. грн. підприємці отримали на інвестиційні цілі;

– 58,16 млрд. грн. – у якості антикризових кредитів;

– 25,35 млрд. Грн. були видані в якості рефінансування попередньо отриманих кредитів;

– 13,71 млрд. Грн. – кредити для сільськогосподарських виробників, передусім, на інвестиційні цілі;

– 2,61 млрд. грн. – антивоєнні кредити [10].

Збільшення кількості та сум укладених договорів в деякій мірі зумовлено тим, що малий та середній бізнес потроху почав виходити із «тіньового сектору», адже окремими умовами отримання кредиту передбачено одержання офіційних прибутків, офіційне працевлаштування, дотримання чи зростання фонду оплати праці.

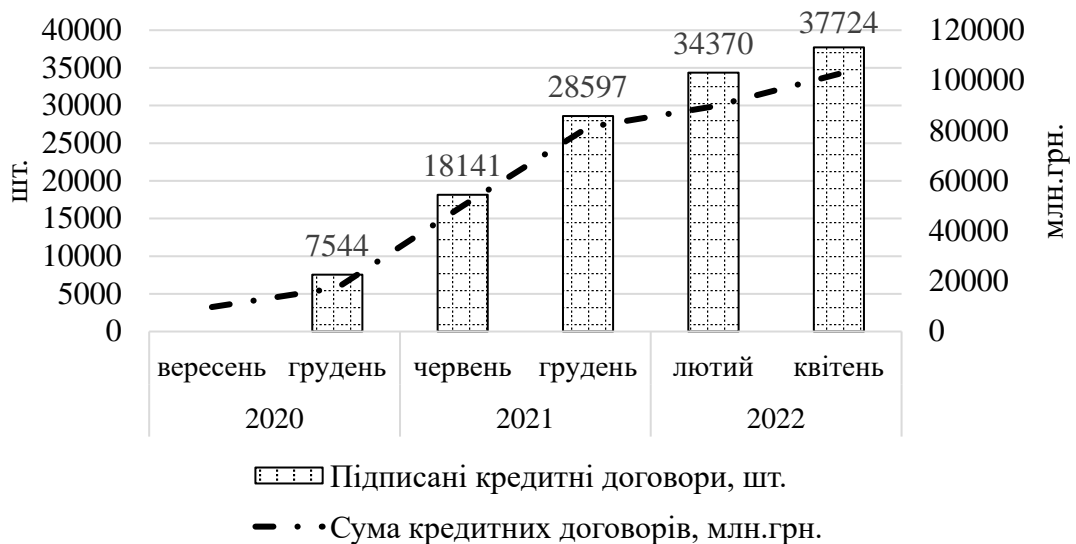

Рис. 6. Статистика показників реалізації програми «Доступні кредити 5–7–9%» за 2020–2022 рр. (на кінець місяця)

Джерело: [9]

Кредити за програмою надаються, як уже було зазначено раніше, на три цілі: інвестиційний кредит (для фінансування інвестиційного проекту МСБ), антикризовий (для мінімізації та подолання негативних наслідків, зумовлених необхідністю запровадження карантинних заходів) та рефінансування (для зміни умов діючого кредитного договору). Структура кредитів в розрізі цих цілей програми подана на рис. 7.

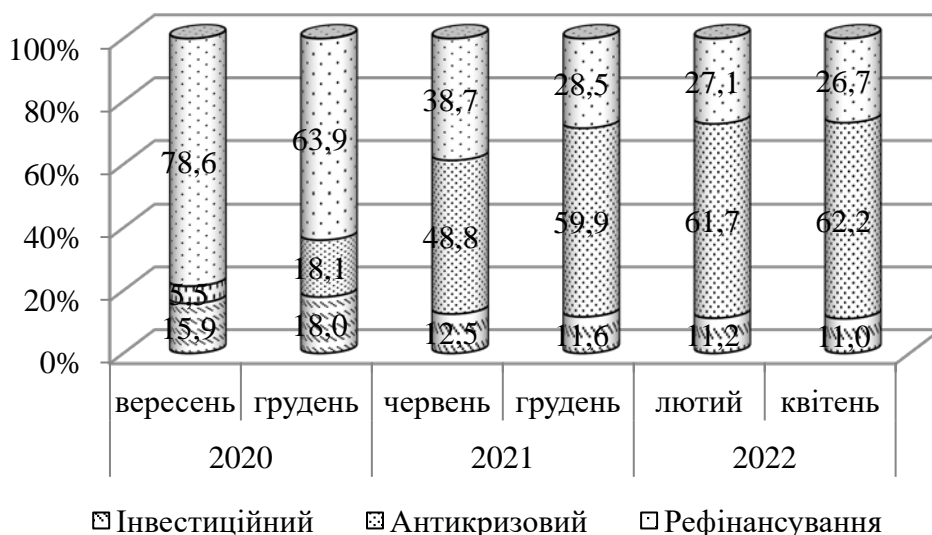

Рис. 7. Структура кредитів в розрізі цілей програми «Доступні кредити 5–7–9%» за 2020–2022 рр. (на кінець місяця)

Джерело: [9]

3 грудня 2020 р. спостерігається тенденція щодо зменшення темпу приросту кредитів рефінансування. Натомість значне зростання демонструють кредити, видані на подолання наслідків кризових явищ. Основними напрямками антикризових заходів є: підтримка інвестиційних проєктів, пов'язаних з виробництвом лікарських засобів, медичних виробів, медичного обладнання, а також рефінансування кредитів мікро- та малих підприємств на вказані цілі; підтримка ліквідності мікро- та малих підприємств за рахунок кредиту на поповнення оборотних коштів без прив'язки до витрат за інвестиційним проєктом.

Банки проявляють все більшу зацікавленість у кредитуванні МСБ, адже їм вигідніше мати великий портфель із малих кредитів бізнесу, ризики за якими є низькими та контрольованими, ніж декілька великих кредитів із вищими ризиками. Для банків програма «Доступні кредити 5–7–9%» стала способом залучення більшої кількості клієнтів через зацікавлення у дешевших кредитах, а отже, шляхом до розвитку інвестиційної діяльності та підвищення прибутковості активних операцій. У 2022 р. вже 42 банки України співпрацюють з державною програмою. Топ 5 найбільших банків-кредиторів та суми наданих ними кредитів за цілями фінансування подані у табл. 4.

Таблиця 4

**Статистика кредитного портфелю за програмою
«Доступні кредити 5–7–9%» за цілями фінансування та банками
на кінець квітня 2022 р.**

Топ 5 банків	Сума, млн. грн.	Топ 5 банків	Сума, млн. грн.	Топ 5 банків	Сума, млн. грн.
Інвестиційна ціль		Антикризова ціль		Рефінансування	
Приватбанк	2514	РайфайзенБанк Аваль	10001	РайфайзенБанк Аваль	4219
Ощадбанк	2238	Приватбанк	6866	Креді Агріколь	3809
Укргазбанк	1873	ПУМБ	6189	ПУМБ	3562
Кредобанк	576	Ощадбанк	5880	Прокредитбанк	3257
Укрексімбанк	491	Прокредитбанк	5060	Кредобанк	1394
Загальна сума	10235	57683		24801	

Джерело: [9]

Частка наведених у табл. 4 банків у кредитуванні МСБ за інвестиційною ціллю складає 75,15% у загальній сумі наданих кредитів, за антикризовою ціллю – 58,93%, на рефінансування – 65,48%. Українські банки, зокрема державні, мають достатньо ліквідності для нарощення кредитування за державною програмою.

Цікавим є аналіз структури кредитного портфелю за видами економічної діяльності (рис. 8). Найактивнішими учасниками програми є

представники сільського господарства (від 44% до 50%) та торгівлі (24-27%). Аграрії, від успіху яких залежить продовольча безпека України, впевнено лідирують серед користувачів програми «Доступні кредити 5-7-9%». Так, частка кредитів, наданих сільськогосподарським підприємствам, у квітні 2022 р. зросла на 6% порівняно із лютим (із 44% до 50%).

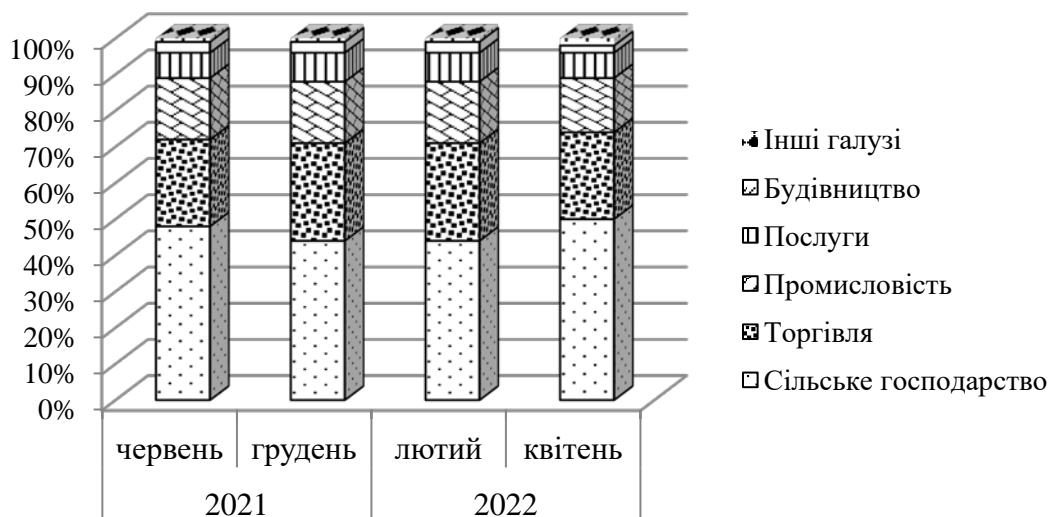

Рис. 8. Структура кредитного портфелю за видами економічної діяльності за 2021–2022 рр. (на кінець місяця)

Джерело: [9]

Пільгове кредитування аграріїв в даний час направлене на максимальне задіяння всіх земельних ділянок, кожного клаптика землі, безпечного в умовах війни для посіву зернових. Сільськогосподарським підприємствам кредит надається на придбання основних засобів, оборотних активів, тобто на покриття будь-яких витрат, пов'язаних із провадженням сільськогосподарської діяльності. Всі відсотки за кредитами перед банком компенсуватиме держава для того, щоб за ці кошти сільськогосподарські виробники могли купити всі необхідні засоби виробництва та здійснити посівну компанію.

Продовольчі мережі сьогодні фактично стали об'єктами критичної інфраструктури. Незважаючи на зниження частки кредитів, які надаються торговельним підприємствам (із 27% у лютому до 24% у квітні), уряд підтримує торговельні мережі, аби в усіх містах і селах були продукти харчування, соціальні товари та речі першої необхідності. Останні зміни в програмі дозволяють продовольчим мережам поповнювати оборотні кошти, не закривати магазини та вчасно розраховуватися за продукти з українськими виробниками.

Висновки

Малий та середній бізнес в Україні відіграє важливу роль в успішному розвитку економіки, дає можливість забезпечити ринок новою конкурентоспроможною продукцією, знизити рівень безробіття. Реалізація потенціалу МСП у вирішенні соціальних, економічних проблем неможлива без створення сприятливого інвестиційного, інноваційного, податкового та цінового режиму, розробки та здійснення різних заходів фінансової підтримки державою.

Протягом останніх двох років МСБ в Україні збільшив фінансування своєї діяльності за рахунок залучення кредитних коштів, що, безумовно, чинить значний позитивний вплив на результати діяльності. Аналіз статистичних даних показав, що суб'єкти підприємництва віддавали перевагу кредитам на короткий термін і в національній валюті, а процентна ставка за кредитами мала тенденцію до зниження.

Загалом в Україні спостерігалися позитивні перспективи розвитку кредитування в умовах коронакризи та війни. Вчасно прийняті урядом заходи на початку 2020р. щодо підтримки малого та середнього підприємництва дозволили поступово вивести з кризового стану частину бізнес-структур, які найбільше зазнали втрат внаслідок карантинних обмежень. Пільгові умови програми «Доступні кредити 5–7–9%» дали стимул підприємцям для створення робочих місць, нарощення виробничих потужностей тощо. Робота уряду була спрямована на перезапуск та відновлення роботи бізнесу як необхідної умови стійкості економіки України. У другому півріччі 2020р. помітно поживалась ділова активність МСП, почав поступово відновлюватися споживчий та інвестиційний попит.

Програма «Доступні кредити 5–7–9%» показала достатню життєздатність: спостерігалось зростання обсягів кредитування, збільшувалася кількість банків-учасників. За структурою кредитів переважало антикризове кредитування, а більшість позичальників належало до сфери сільського господарства та торгівлі. Вагомим внеском для розвитку бізнесу стали такі вимоги до позичальників, як їхня хороша репутація, задовільна кредитна історія, офіційні прибутки минулих періодів, що означало поступовий вихід з тіньового сектору та наповнення бюджету за рахунок сплати податків.

Станом на квітень 2022 р. ще спостерігались позитивні тенденції державної підтримки кредитування МСБ, але затяжна війна в Україні дає песимістичні прогнози щодо відновлення економіки загалом та фінансового стану позичальників, їхньої інвестиційної активності, зокрема. Першочерговими видатками в умовах війни є забезпечення обороноздатності країни, а зменшення надходжень до бюджету, зростання дефіциту негативно впливатиме на можливість держави компенсувати відсотки за програмами кредитування МСБ та зумовлюватиме затримки у виплатах сум відшкодування на рахунки

позичальників. Програма «Доступні кредити 5–7–9%» користувалась широким попитом серед суб'єктів підприємництва, а її подальший розвиток залежить від тривалості повномасштабної війни в Україні.

Список використаних джерел:

1. Кількість діючих підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010–2020 роки. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm.
2. Підтримка малого та середнього бізнесу у світі (огляд інструментів і політик). URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28947.pdf>
3. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2010–2020 роках. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm
4. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування у 2021 році. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Кредити МСП. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>
6. Малий бізнес в умовах пандемії COVID-19: правове регулювання фінансової підтримки державою. URL: <https://unba.org.ua/publications/print/5792-malij-biznes-v-umovah-pandemii-covid-19-pravove-regulyuvannya-finansovoi-pidtrimki-derzhavoyu.html>
7. Постанова Кабінету Міністрів України № 28 від 24 січня 2020 р. «Про надання державної фінансової підтримки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-p#Text>
8. Лапішко М.Л., Косик В.Ю. Державна підтримка кредитування малого та середнього бізнесу: здобутки та проблеми. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2021. Випуск 5(32). С. 135–141.
9. Інформація про результати державної програми доступні кредити 5-7-9. Фонд розвитку підприємництва. URL: <https://bdf.gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnoji-programi-dostupni-krediti-5-7-9>
10. Мінфін: За тиждень підприємці отримали 1124 пільгових кредитів на 4,02 млрд грн за програмою «Доступні кредити 5-7-9%». URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_tizhden_pidpriemtsi_otrimali_1124_pilgovikh_kreditiv_na_402_mlrld_grn_za_programoiu_dostupni_krediti_5-7-9__infografiki-3446

References:

1. Kilkist diiuchykh pidprijemstv za vydamy ekonomichnoi diialnosti z rozpodilom na velyki, seredni, mali ta mikropidprijemstva za 2010–2020 roky [The number of operating enterprises by type of economic activity with a division into large, medium, small and micro enterprises for 2010–2020]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm.
2. Pidtrymka maloho ta serednoho biznesu u sviti (ohliad instrumentiv i polityk) [Support for small and medium-sized businesses in the world (review of tools and policies)]. Available at: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28947.pdf>
3. Obsiah realizovanoi produktsii (tovariv, posluh) pidprijemstv za vydamy ekonomichnoi diialnosti z rozpodilom na velyki, seredni, mali ta mikropidprijemstva u 2010–2020 rokakh [The volume of sold products (goods, services) of enterprises by type of economic activity with the division into large, medium, small and micro enterprises in 2010–2020]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze

4. Kapitalni investytsii za dzherelamy finansuvannia u 2021 rotsi [Capital investments by sources of financing in 2021]. Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>

5. Kredyty MSP. NBU [SME loans. NBU]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>

6. Malyi biznes v umovakh pandemii COVID-19: pravove rehuliuвання finansovoi pidtrymky derzhavoiu [Small business in the context of the COVID-19 pandemic: legal regulation of financial support by the state]. Available at: <https://unba.org.ua/publications/print/5792-malij-biznes-v-umovah-pandemii-covid-19-pravove-regulyuvannya-finansovoi-pidtrimki-derzhavoyu.html>

7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 28 vid 24 sichnia 2020 r. «Pro nadannia derzhavnoi finansovoi pidtrymky» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 28 of January 24, 2020. «On providing state financial support»]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-п#Text>

8. Lapishko M.L., Kosyk V.Iu. (2021) Derzhavna pidtrymka kredytuvannia maloho ta serednoho biznesu: zdotky ta problemy [Government support for small and medium business lending: achievements and challenges]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol. 5(32), pp. 135–141.

9. Informatsiia pro rezultaty derzhavnoi prohramy dostupni kredyty 5-7-9 [Information on the results of the state program available loans 5-7-9]. Fond rozvytku pidpriemnytstva. Available at: <https://bdf.gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnoji-programi-dostupni-krediti-5-7-9>

10. Minfin: Za tyzhden pidpriemtsi otrymaly 1124 pilhovykh kredytiv na 4,02 mlrd hrn za prohramoiu «Dostupni kredyty 5-7-9%» [Ministry of Finance: During the week, entrepreneurs received 1124 soft loans for UAH 4.02 billion under the program «Affordable loans 5-7-9%»]. Available at: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_tizhden_pidpriemtsi_otrimali_1124_pilgovikh_kreditiv_na_402_mlrd_grn_za_prohramoiu_dostupni_krediti_5-7-9__infografiki-3446